

Inhoud

Inleiding 11

DEEL I WAT IS HET PROBLEEM?

- 1 De City als Dorp 17
- 2 *Planet Finance* en de Crash 34

DEEL II HET PROBLEEM

- 3 *Going Native* 45
- 4 *Other People's Money* 60
- 5 De Wereld van *Zero Job Security* 72
- 6 Ieder voor Zich en *Caveat Emptor* 85
- 7 De Bank als Eilandenrijk in de Mist 97
- 8 Tijd voor wat Goed Nieuws 115

DEEL III GAAN ZIJ HET OPLOSSEN?

- 9 Tandenknaarsers en Neutralen 131
- 10 *Masters of the Universe* 147
- 11 De City als Zeepbel 159
- 12 Waanbankiers en Koele Kikkers 171

DEEL IV GAAN WIJ HET OPLOSSEN?

13 De Lege Cockpit 187

Nawoord bij de Nederlandse editie 197

Een jaar later: hoe dit waar kan zijn 199

Verantwoording 211

Dankwoord 215

Register 217

Inleiding

Je zit in een vliegtuig. Het bordje *STOELRIEMEN VAST* is uit, de stewardess heeft je net een drankje gebracht en nu twijfel je tussen het *inflight entertainment* of toch dat spannende boek. De man naast je nipt aan zijn whisky, je kijkt door het raampje naar de ondergaande zon, en dan zie je in een van de motoren plotseling een gigantische steekvlam.

Je stoot je buurman aan en roept de stewardess, die na enige tijd verschijnt en meldt dat er inderdaad wat technische problemen zijn geweest, maar dat alles weer in orde is. Ze oogt zo kalm en zelfverzekerd dat je het bijna gelooft, maar je wurmt je toch langs je medepassagiers naar het gangpad, waar eerst de stewardess en dan de purser je tegenhoudt, allebei met de boodschap: Gaat u alstublieft terug naar uw plaats. Je duwt ze opzij en weet de deur van de cockpit te grijpen, je krijgt hem open en daar zit niemand.

De afgelopen jaren sprak ik voor de Britse krant *The Guardian* met ruim tweehonderd mensen die werken of tot voor kort werkten in de City, het financiële centrum van Europa in Londen. Het zijn zeer uiteenlopende verhalen, maar als ik de strekking in één beeld moet samenvatten, dan is het die lege cockpit.

Het begon op een mooie meidag in 2011, toen *Guardian*-hoofdredacteur Alan Rusbridger me uitnodigde in zijn charmant-chaotische kantoor tegenover het St. Pancras International Trainstation in Londen.

Ik woonde toen in Amsterdam, waar ik enige tijd terug op een conferentie over journalistieke innovatie met Rusbridger in gesprek was geraakt. Het ging over de vraag waarom mensen vaak zo weinig *belangstelling* tonen voor onderwerpen die hun eigen *belang* direct raken. In veel talen zijn die woorden verwant, en het Engels heeft er zelfs een en hetzelfde woord voor: *interest*.

Zou het kunnen dat veel onderwerpen zo ingewikkeld zijn geworden dat het nieuws erover alleen nog voor insiders te volgen is? Met die gedachte in het achterhoofd was ik voor *NRC Handelsblad* net een experiment begonnen. Ik had een ingewikkeld onderwerp gepakt waar ik nog vrijwel niets van wist, en een beginnersvraag gesteld: ‘Zijn elektrische auto’s een goed idee?’ Dat was ik bij insiders gaan uitzoeken. Elk interview leidde tot nieuwe vragen, en zo begon door de maanden heen een ‘leercurve’ van verhalen te ontstaan. Insiders maakten graag tijd vrij, en lezers leken het te waarderen wanneer je begon op het kennisniveau waarop zij zitten, namelijk op nul.

Rusbridger had me destijds met typisch Engelse beleefdheid aangehoord, maar toen haalde hij me op die mooie meidag naar Londen en vroeg of ik voor *The Guardian* ook zo’n leercurve wilde doen. En dan niet over elektrische auto’s, grinnikte hij besmuikt. Hij wees in de richting van de City en zei dat we letterlijk op een steenworp afstand zaten van de plek waar in 2008 de grootste paniek sinds de jaren dertig was uitgebroken. Miljarden moesten ernaartoe, maar er was niemand vervolgd en het leek bijna weer *business as usual*. Een blog over de financiële wereld, leek dat me wat?

Terwijl achter Rusbridger een Eurostar-trein richting Brussel of Parijs het station uit gleeed en dichterbij Regent’s Canal in de lentezon lag te schitteren, knikte ik zo hard ja als mijn nekspieren toelieten. *The Guardian* is met *The New York Times online* de grootste kwaliteitskrant ter wereld, dus met zo’n prestigieuze partij zouden insiders vast willen meewerken. En ik begreep op dat moment net

Inleiding

zo weinig van de financiële wereld als de gemiddelde lezer, terwijl het typisch zo'n onderwerp is met een diepe kloof tussen belang en belangstelling. Zeg tegen mensen dat hun geld niet veilig is en ze spitsen de oren. Spreek de woorden 'financiële hervormingen' en je voelt hun interesse verslappen.

Met typisch Nederlandse uitbundigheid begon ik Rusbridger te bedanken voor deze kans – wist ik veel dat je met die *stiff upperlip* in Engeland niet alleen negatieve emoties hoort te onderdrukken, maar ook enthousiasme.

Daar ging ik, een als antropoloog opgeleide Nederlandse journalist van eind dertig met als voornaamste ervaring een aantal jaren in het Midden-Oosten als correspondent: *Kuifje bij de Bankiers*.

DEEL I
WAT IS HET PROBLEEM?

I

De City als Dorp

Bij de elektrische auto had het goed gewerkt om me niet vooraf uitgebreid in te lezen, maar vast te houden aan beginnersvragen. Het dwong insiders de boel begrijpelijk uit te leggen en ik dacht: Dat doen we weer.

Nu nog een beginnersvraag. Ik vroeg iedereen in Amsterdam en daarna in Londen wat zij zouden willen weten over de financiële wereld. Veel mensen bleken kwaad, maar eigenlijk kon niemand goed uitleggen waarover, laat staan dat ze wisten wat er rond het faillissement van de Amerikaanse bank Lehman Brothers in 2008 precies was gebeurd. ‘Als je mij straks uitlegt hoe die wereld werkt,’ zeiden ze, ‘ben ik je dankbaar. Al ben ik zo’n technisch verhaal twee dagen later waarschijnlijk weer vergeten.’

‘Oké,’ zei ik dan, ‘welke vraag houdt je zo bezig dat je het antwoord wél zou onthouden?’ Dit waren moeizame gesprekken omdat velen eerst hun verontwaardiging kwijt moesten. Het is toch ongelooflijk dat wij die figuren moesten redden, zeiden ze, maar dat niemand zijn bonussen hoefde terug te betalen? Kijk om je heen hoe bij de bezuinigingen de kwetsbaarste groepen in de samenleving worden gepakt. Intussen geven bankiers zichzelf weer waanzinnige bonussen, zelfs bij banken die alleen nog bestaan dankzij onze staatssteun.

‘En dus vraag jij je af...’ probeerde ik het gesprek terug te leiden, waarop de meesten iets zeiden in de trant van: Hoe kunnen die mensen met zichzelf leven?

Dat leek een mooie beginnervraag aan insiders – iets subtieler geformuleerd misschien.

Zodra mijn verhuizing naar Londen was afgerond, pakte ik mijn adresboek en benaderde vol goede moed iedereen van wie ik wist dat ze iemand in de City kenden: ‘Wil jij jouw kennis, vriend, familielid, geliefde vragen of die een interview wil geven?’

Zoiets duurt natuurlijk even, dus had ik tijd om mijn nieuwe stad te verkennen. Onbewust had ik Londen ingedeeld in de categorie Berlijn en Parijs: de hoofdstad van een groot Europees land. Maar Londen is groter dan Berlijn en Parijs *samen* en Londenaren vergelijken zichzelf duidelijk liever met New Yorkers. Er is zelfs één bijnaam voor beide steden: NyLon.

Ik ging wandelen en merkte direct dat ‘de City’ geen goede term meer is. In de financiële sector in Londen werken tussen de 250 000 en 350 000 mensen. Dat zijn een heleboel banen, en die zijn op meer dan één plek gaan samenklonteren. Je hebt de chique en ingetogen buurt Mayfair in het westen van de stad bij Piccadilly Circus. Dan is er de ‘Square Mile’, ofwel de historische ‘City’ rondom metrostation Bank, met iconen als St. Paul’s Cathedral, de Engelse Centrale Bank en het schitterende voormalige beursgebouw. Meer de stad uit richting City Airport ligt Canary Wharf, een voormalige haven, waar steeds meer banken en financiële dienstverleners hun torenhoge hoofdkwartier neerzetten. Het is privéterrein met glimmende nieuwbouw en aangeharkte plantsoenen, een gigantisch winkelcentrum en overal camera’s. De eigenaar bepaalt wie er mag filmen, fotograferen of demonstreren.

De antwoorden van financiële insiders die ik via via had benaderd lieten op zich wachten, en toen ik me al enigszins zorgen begon te maken, maakte ik op een borrel van iemand die ik nog kende uit Jeruzalem kennis met ‘Sid’. Hij was eind dertig, lang en breedgeschouderd, de zoon van immigranten. Na een carrière als hande-

laar bij grote banken was hij met collega's net een eigen *brokerage firm** ofwel beursmakelaardij begonnen: een bedrijf dat op commissiebasis voor klanten aan- of verkopen doet op de beurs. De City voor buitenstaanders begrijpelijk maken vond hij 'hard nodig', zei hij hartelijk. Waarom kwam ik niet een dagje meelopen? Ik kon hem alleen niet herkenbaar opvoeren. 'Klanten zouden niet begrijpen dat wij met de pers praten.'

Daar stond ik in alle vroegte op Sids kantoor in het historische hart van de City. Hij had al verteld dat er in de financiële wereld een scherpe scheidslijn loopt tussen mensen wier werkritme wordt gedictieerd door de beurs, ofwel 'de markten', en de rest. Wie 'in de markten' zit begint zeer vroeg, luncht aan het computerscherm en loopt in de late namiddag of vroege avond het gebouw weer uit. De rest begint minder vroeg en zit niet vast aan een scherm, maar gaat wel tot laat door. Als je in de markten werkt, kan je de kinderen 's avonds zien; de rest ziet ze 's ochtends.

'Ga even iets voor jezelf doen,' zei Sid. 'Ik maak mijn *note to investors* af. Die moet voor halfacht de deur uit.' Hij liep naar zijn bureau, een manshoge stellage van computerschermen vol nieuwsbalken, grafieken en marktdata. Overal telefoons en tv's met financieel nieuws, en om hem heen collega's die de hele dag door dingen zouden roepen als: 'Heb je dat gezien? Goud op 1670!'

Sid rondde zijn note af en ik begon de adrenaline te voelen, als voor een cruciale voetbalwedstrijd van Oranje. Hij vertelde dat zijn note analyses en beleggingsadvies bevatte voor zijn klanten: pensioenfondsen, verzekeraars en professionele beleggers van andermans geld. Die krijgen dagelijks zeker driehonderd van zulke e-mails, schatte hij. 'In het gunstigste geval lezen ze een paar alinea's van je.' Hij concentreerde zich niet op specifieke aandelen,

*De eerste keer dat een term uit de financiële wereld wordt vermeld, licht ik hem toe.

maar ging voor de helicopterview. De rest van de dag verzond hij commentaar en, bij nieuwe ontwikkelingen, updates van zijn note.

Als een sportcommentator met 'de beurs' als wedstrijd? Hij fronste. 'Behalve dat ik voor de coaches en spelers in het veld schrijf, niet voor het publiek op de tribune.'

Onder zijn klanten zaten ook handelaren bij grote banken. De meesten van ons hebben zelf bij zulke banken gewerkt, zei hij. 'We weten hoe eenzaam het kan zijn. Je hebt je niche, zeg de auto-industrie. Misschien heb je één collega, plus een junior als hulpje. Dat is alles. Onze research is een klankbord voor zulke handelaren. We verspreiden brokjes inzicht waarmee ze indruk kunnen maken op hun baas.'

De beurzen gingen open en een halfuur lang was iedereen superdruk. Een vrouw die als *broker* op de beurs kopers zocht voor wat haar klanten wilden verkopen, en omgekeerd, hield haar ene oog op het scherm en het andere op *The Sun*, de tabloid sensatiekrant. 'Wat is het verschil tussen een broker en zijn klant?' vroeg ze toen ze me zag. 'De broker zegt pas *Fuck you* nádat-ie de hoorn erop heeft gelegd.'

Ik noteerde het keurig en belandde bij een man die met zijn vinger toppen tegen zijn slapen naar vier schermen vol grafieken zat te staren, soms zo ver naar voren leunend dat hij er met zijn neus tegenaan zat. Hij deed 'technische analyse'. Versimpeld: hij zocht naar trends in het koersverloop van bepaalde aandelen, en gaf op basis daarvan beleggingsadvies aan klanten.

Al op de middelbare school was hij gefascineerd geweest door de beurs, maar hij had snel ontdekt dat hij als eenvoudige puber nooit toegang zou krijgen tot *sophisticated* beleggingsadvies van figuren als Sid. Evenmin begreep hij veel van economie. Toen ontdekte hij technische analyse. Data over koersen zijn openbaar, net als boeken over financiële statistiek. Hij deed het al flink wat jaren, en zei dat zijn vak verrassend vaak neerkwam op intuïtie: het onbewust herkennen van patronen.